

Валентина ТИТАРЕНКО

МОВНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА В XVI – XVII СТ.

(На матеріалі північноукраїнських пам'яток)

У статті звернуто увагу на використання запозичених слів у північноукраїнських текстах XVI – XVII ст. залежно від соціальної диференціації мовців; проаналізовано іншомовні лексеми, які вказують на соціальне становище людей у суспільстві, їх титулування.

Ключові слова: *соціальний діалект, запозичення, лексема, семантика, мовна інтерференція.*

У мовній практиці непоодинокі засвідчено приклади, коли панівні верстви населення намагаються протиставити своє мовлення простому люду. Таке мовне відособлення виявляється насамперед у використанні специфічних лексем (специфічних значень лексем), а також у використанні іншомовних слів, або й загалом у використанні чужої мови¹. У статті звернемо увагу на вживання запозичених слів у XVI – XVII ст. залежно від соціальної стратифікації суспільства.

На наш погляд, аналізуючи іншомовні впливи на українську мову XVI – XVII ст., варто розмежовувати не лише територіальні діалекти та мовні стилі, а й виділяти соціальні діалекти (мовлення шляхти та мовлення простого люду), оскільки соціальна диференціація суспільства в досліджуваній час була яскраво виражена. Напевно, саме ця відмінність і визначала специфічні мовні особливості. Очевидно, мовленнєва поведінка привілейованих верств населення відрізнялася від простого люду – селян і міщан, – оскільки відрізнялися їхні культури, способи життя. На думку Ст. Двораковського, це було два стани – шляхетський і хлопський, – які між собою перетиналися вкрай рідко². Тому мовлення перших було значно більше пронизане полонізмами на всіх рівнях, оскільки цю групу складали переважно магнати та шляхтичі (значна частина володіла польською мовою, навіть користувалася нею в повсякденному вжитку, особливо з

¹ Дет. див.: Дорошенко С. І. Загальне мовознавство. – К., 2006. – С. 33.

² Dworakowski St. Szlachta zagrodowa we wschodnich powiatach Wołynia i Polesia. – Warszawa: Nakładem komitetu do spraw szlachty zagrodowej na wschodzie Polski przy towarzystwie rozwoju ziem wschodnich, 1939. – с. 20.

дітьми, мали можливість навчатися в школах або індивідуально³, а також багато заможних українців, які в усьому (в культурі, мові, релігії, державному устрої) намагалися наслідували поляків. Напевно, мовлення саме цієї категорії відбито в текстах тогочасних пам'яток.

Щодо складу привілейованих верств, то історики можуть більш-менш точно відтворити відомості переважно ті, які “стосуються великого (магнатського) землеволодіння, оскільки останнє добре задокументоване, імена його власників відомі, а шляхи їх переміщення в Україні відтворюються без особливих загадок чи неточностей”⁴, цінною є інформація в монографії Г. Літвіна про обіймання урядових посад польською шляхтою на українських землях у XVI – XVII ст.⁵ “Важче, а очевидно, вповні й неможливо відтворити детальну картину появи дрібних маєтків прийдшого елемента”, оскільки ці землі були задокументовані набагато гірше, частина актових документів утратилася⁶. Практично ніяких конкретних історичних даних немає про поширення на українській території зазначеного періоду польського простого люду. Маємо лише загальні вказівки. Так, З. Курцова, цитуючи В. Вереніча, зазначає, що від XV ст. в Україні, а потім у Білорусі й Литві з'явилися нечисельні й різномірні колонії етнічних польських емігрантів, які користувалися певними польськими діалектами. Але в літературі практично немає опису давнього переселеного діалекту, який би зберігав свої ранні особливості. Очевидно, ці групи були повністю асимільовані корінним населенням⁷. Отже, мабуть, найбільше польського впливу в живому мовленні зазнавала розмовна мова тогочасної еліти, яка таким чином протиставляла себе простому люду й наближалася до польської шляхти: напевно, інтерференційні процеси в текстах на зразок *блото*, *слонце*, *вяра*, *прося* ‘порося’, *святюм* ‘світюм’, *ноць*, *пець*, *вы(з)нава(м)* и *дава(м, мнє(и)шюю*, *двєма(с)ты* тощо відбивалися саме цих верств, а на мові загалу вплив позначався лише лексичними запозиченнями.

Крім вищезазначених прикладів, у північноукраїнських ділових текстах трапляються випадки, коли питомий та запозичений відповідник уживаються в одному документі, рідше – в одному контексті. Соціальна диференціація суспільства у використанні

³ Там само. – С. 21, 22.

⁴ Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). – К.: Наукова думка, 1993. – С. 207.

⁵ Litwin H. Napływ szlachty polskiej na Ukrainę, 1569-1648. – Warszawa: Wydawnictwo naukowe Semper, 2000. – 224 s.

⁶ Яковенко Н. Зазначена праця. – С. 207.

⁷ Kurzowa Z. Język polski Wileńszczyzny i kresów północno-wschodnich XVI-XX w. – Warszawa-Kraków: Wydawnictwo naukowe PWN, 1993. – С. 40.

таких номенів простежується виразно. Як правило, запозичені лексеми використовуються тоді, коли в тексті оповідається про шляхту, панів, а питомі – про челядь, міщан. Наприклад, на позначення чоловіка княгині Ружинської вжито номен *малжонок*: *городище его па(н) ма(л)жонокъ мо(и) кнѣзь Кирикъ Ружи(н)ъски(и) ... купи(л)* (АЖГУ: 52), а щодо міщанки, то використано слово *муж*: *А за оказа(н)емъ мѣща(н)ки пяти(ц)коє Федоровое Ма(с)ловоє виде(л) есми мужа еє Федора Ма(с)ла* (там само: 65). Ілюстрацією відзначеної диференціації є функціонування питомого слова *жонка* і запозиченого *малжонка* в одному акті: *хлопца и жонку на йме Марину огнемъ на смерть спалили та ...до дому моего власного итурмувати хотели... в которомъ на тотъ часъ малжонка моя была* (АрхЮЗР ч. III, т. 1: 240). В іншому акті, у скарзі від шляхетного пана, *жонка* та *малжонка* функціонують теж поряд, але вибір тієї чи іншої лексеми залежить, очевидно, від національного походження: щодо жінки, росіянки за походженням, використовується назва *жонка*, а до шляхтянки – *малжонка*: *жор(н)ку мо(с)ко(в)ку ... ве(р)ну(т) не хотель* (АЖГУ: 71) та *па(н) Вина(р)ски(и) и пани ма(л)жор(н)ка его в ту(и) прируце приняли* (там само: 72). Хоч не виключаємо тут вживання слова *жонка* до московської полонянки й зі зневажливою конотацією.

Мовна диференціація тогочасного суспільства виявлялася й у використанні **лексики, яка вказує на соціальне становище людей у суспільстві, їх титулування**. У цій групі одні слова використовувалися лише до заможних верств, інші – щодо бідних. До того ж, аналізовану групу значно поповнили слова іншомовного походження. Можливо, більшість таких слів з'являлася внаслідок наслідування життя польської шляхти (а для поляків таким зразком подекуди слугувала чеська практика).

Виокремлено запозичення з **польської** мови. Деякі з них функціонують у сучасній українській мові, почасті зазнавши семантичних змін. У північноукраїнських пам'ятках активно вживалася в різних орфографічних варіантах лексема *мѣщанинѣ, мѣщчанинѣ, мѣщчанин* (ТУ: 48, 64, 70; ЛМ: 130; АКЖГУ: 29, 37; АрхЮЗР ч. VII, т. 2: 36) (п. *mieszczanin* [BES II: 181]) 'міщанин (житель міста)', запозичена ще з кінця XIV ст. [ССУМ I: 630]: *жаловалы господарь король и его милости преемники мѣства Кііовьского... на мѣщчанѣ кііовьскихѣх и на все посьполство* (ТУ: 48); *приехалъ до ѿгорода Дениса Мищеня, мѣщчанина житомер(р)ско(го)* (АЖГУ: 176). Первинна семантика слова засвідчена також у словнику Б. Грінченка [СГр II: 435], проте вже в другій половині XX ст. лексема зазнає семантичної видозміни: імовірно, втрачається мотиваційний зв'язок із номеном *місто* й лексема починає вживатися зі значенням 'особа, що належала до міщанства', крім того, на основі новонабутого значення розвивається переносне 'людина з обмеженими

дрібновласницькими інтересами і вузьким кругозором; обиватель' [СУМ IV: 763]. У сучасній українській мові слово вживається як морально-оцінне позначення й не пов'язується із соціальною стратифікацією соціуму⁸.

Полонізм *посполитый* у XIV ст. характеризувався розгалуженою семантикою: 'загальний, всенародний', 'державний, урядовий', 'звичайний, простий', 'людський' [ССУМ II: 204-205]. Напевно, у XVI – XVII ст. в північноукраїнських текстах ділового стилю відбувалося звуження семантики лексеми *по(с)политы(и)* (АКЖГУ: 57; ВГ: 30) (п. *pospolarity* [SP XXVIII: 81-97]), яка означала 'простонародний, звичайний': *Не толко подданым кнѣзи ... але и нам всѣмъ, посполитому человеку... мяса воит и бурмистр продавати забороняют* (ТУ: 138) та 'публічне право' [ССУМ II: 220] у конструкції *право посполите* (ТУ: 127; СР: 81; АКЖГУ: 38). В аналізованому номені розширюється лексико-семантичний варіант: розвивається значення 'селянин', яке задокументовано в Словнику Б. Грінченка [СГр III: 367], за матеріалами СУМу, можна відзначити, що в лексемі, імовірно, відбулося перекомпонування значень, оскільки семантика 'звичайний' зазначена на третьому місці. Крім того, нині лексема з усіма значеннями належить до застарілого пласту [СУМ VIII: 358-359]. Із виразним польським фонетичним оформленням засвідчено лексемі *по(ц)тивы(и)* (ВГ: 27; ТУ: 306) (п. *poszczywy* [ЕСУМ IV: 545]) 'статечний'. Упродовж еволюції лексеми відбулася адаптації відповідно до фонетичних процесів української мови (пор. *почтивий, поштивий*) та розширення лексико-семантичного варіанта: номен став означати не лише 'який гідний пошани, поваги', а й 'який виявляє повагу до кого-небудь; чемний, ввічливий'. На сучасному етапі слово належить вже до маркованої лексики, оскільки перше значення є рідковживаним, а друге – розмовним [СУМ VII: 488]. У староукраїнській мові в XV ст. лексема *шляхетныи* була багатозначною: 'шляхетний', 'благородний, достойний', 'вірогідний, правильний' [ССУМ II: 561]. За нашими спостереженнями аналізована лексема в північноукраїнських текстах ділового стилю XVI – XVII ст. зазнала семантичного звуження, оскільки нами виявлено вживання полонізму лише як форма титулування шляхти: *шляхе(т)ны(и)* (АЖГУ: 69; ДМВН: 28; АКЖГУ: 30; СР: 264) (п. *szlachetny* [Br: 550]) 'шляхетний'. У сучасній українській мові в лексемі розвинулося ще одне значення 'який відзначається високими моральними якостями; який дістав добре виховання; благородний' [СУМ XI: 495]. У польському фонетичному варіанті поширена в досліджуваних пам'ятках

⁸ Струганець Л. Динаміка лексичних норм української літературної мови ХХ ст. – Тернопіль: "Астон", 2002. – С. 258.

лексема *хлопъ* (ЛМ: 185; АрхЮЗР ч. I, т. 6: 800; АЖГУ: 139, 168; ТУ: 310; АрхЮЗР ч. III, т. 1: 360) (п. *chlop* [ESB: 62]) ‘підданий’, яка витіснила з активного вжитку поширену в XIV – XV ст. питому форму *холопъ* [ССУМ II: 511]. Лексема стала словотвірною основою для нової – *хлопець*, остання назва в українській мові стала загальнопоширеною для номінування молодого особи чоловічої статі. Зі зміною суспільно-політичного устрою, зокрема відхід у минуле кріпацтва, вийшла із загального ужитку й лексема *хлоп*. Проте в деяких північноукраїнських говірках відбулася модифікація семантики зазначеного полонізму: лексема стала означати ‘чоловік, житель’ [СЗПГ II: 228]. Низка лексем польського походження, виявлених у тогочасних текстах, нині функціонує без значних семантичних змін як в українській мові загалом, так і в окремих її говірках, зокрема північноукраїнських: *статежно(ст)* (ВГ: 148) (п. *stateczność* [ESB: 576]) ‘поважність’ [СУМ IX: 668]; *шля(х)ти(ч)* (ВГ: 42; АЖГУ: 45; ДМВН: 32; АКЖГУ: 62; СР: 72), *шля(х)тиць* (АЖГУ: 54; ДМВН: 96) (п. *szlachcic/ślachcic* [ESB: 604]) ‘людина шляхетської верстви’ [СУМ XI: 83-84]; *на(з)ви(с)ко(м) Дво(р) Пожа(р)ко(в)* (ДМВН: 25), (АЖГУ: 66; ДМВН: 31; АЖГУ: 33, 79; СР: 154) (п. *nazwisko* [BES II, 287]) ‘прізвище’ та ‘назва’ [СЗПГ I, 332].

Відзначимо лексеми, окремі з яких активно вживалися в досліджуваних текстах, але в староукраїнській мові швидко перейшли в розряд пасивної лексики: номен *ваимість* (ТУ: 226; СР: 91), який утворився в мові-донорі шляхом скорочення від *wasza miłość* (стп. *waszność* [BES II: 187-188]) (форма шанобливого звертання до когонебудь) ‘ваша милість’; *веснякъ* (Сл.УМ 3: 247) (стп. *wieśniak* [ESB: 696-697]) ‘селянин’; *высоцевелебный* (ККПС: 182) (стп. *wysocewielebny* [Сл.УМ 6: 55-56]) ‘високодостойний’; *задворный(у)* (ККПС: 151) (стп. *zadworny* [Сл.УМ 10: 17]) ‘королівський’; *освецоный, яснеосвецоный* (АрхЮЗР ч. I, т. 6: 799; ДМВН: 113) (п. *oświecony, jasnie oświecony*, у польській мові, очевидно, калька з лат. *illbstris* [BES II: 462-463]) (сталий епітет на означення короля, князя) ‘ясновельможний’; *пре(з)виско* (ТУ: 185) (п. *przezvisko* [BES II: 926]) ‘ім’я, прізвисько’; *по(с)по(л)ство* (ЛМ: 188) (п. *pospólstwo* [BES II, 714; SP XXVIII, 97-104]) ‘простонарод’. У північноукраїнських текстах засвідчено один полонізм на позначення національності: *шотъ* (ТУ: 258) (стп. *szot* [Булика: 367]) ‘шотландець’.

До аналізованої групи віднесли лексичні одиниці, які сягають германських мов. Широко фіксується в текстах діловодства лексема *шляхта* (ЛМ: 99, 119; ТУ: 64; СР: 33, 55; АрхЮЗР ч. I, т. 6: 286; ВГ: 160; ТУ: 293; АЖГУ: 47; ДМВН: 70; ДМВН: 228), цей номен з’явився, імовірно, за чесько-польським посередництвом ще в XV ст. [ССУМ II: 560], (п. *szlachta/ślachta*, свн. *slahite* [ESB: 604]) ‘шляхта’. У днв. мові зазначена лексема мала значення ‘рід’, а в чеській відбулося звуження семантики до ‘шляхетний рід’, в

останньому варіанті номен поширився в польській [BS: 368], а звідти, очевидно, і в староукраїнській. Незважаючи на тривале функціонування номена в українській мові, слово не знало семантичних змін, зоправда, у різні часи позначало неоднакові привілейовані верстви: ‘дрібне дворянство колишньої феодальної Польщі // польське дворянство взагалі; магнати // дворянство дореволюційної України, Білорусі, Литви; панство, аристократія, знать’ [СУМ XI: 496].

Мабуть, лексема германського походження *люзний* (АрхЮЗР ч. III, т. 1: 239; ДМВН: 180; ТУ: 285; АрхЮЗР ч. III, т. 1: 396) (п. *lužny*, нім. *los* (свн., двн. *lōs* [ЕСУМ III: 324]) ‘вільний (про людей, які втекли з підданства, які не були закріплені в цехах)’ набула такої структури на ґрунті польської мови. Слово стало історизмом у процесі виходу із суспільного життя поняття, яке воно позначало.

Поповнилася ця група словами **чеського** походження. Чехізм *за(ц)ны(и)* (ТУ: 128, 184, 307; АрхЮЗР ч. I, т. 6: 743; ВГ: 65; АрхЮЗР ч. III, т. 1: 53; ДМВН, 51; АЖГУ: 100; АЖГУ: 93, 99, 129, 170) (п. *zastny*, ч. *vzástny* [BS: 465]) ‘шляхетський’ активно використовувався в тогочасних текстах, проте надбанням української мови в подальшому не став. Оформлення слова без початкового *в* свідчить про посередництво польської мови, оскільки втрата цієї фонемі відбулася саме на польськомовному ґрунті [BS, 465].

Досить поширеною в північноукраїнських пам’ятках ділової мови є лексема *пань*, яка вживається як титулування імені шляхтича (ТУ: 124; СР: 34, 55, 92; ВГ: 121; АЖГУ: 52, 129), (п. *pan*, ч. *pan* [ЕСУМ IV: 272-273]) ‘пан, володар’ та шляхтянок – *пани*, *пан(н)на* (АЖГУ: 42, 92). Історія номена *пан* сягає чеської мови, звідки він і поширився в польській та українській, витісняючи питомі відповідники *господар*, *господин* [BS: 215]. Ілюстрацією цього може бути велика частотність уживання лексеми *пань* в аналізованих ділових текстах та відсутність її, наприклад, у пам’ятці перекладного характеру “Пересопницьке Євангеліє”. Зазначена лексема активно функціонувала вже в текстах із XIV ст. (10 800 разів) [ССУМ II: 125], уживалося аналізоване слово й у конфесійному стилі: наявна в Крехівському Апостолі зі значенням “Господь, Бог”⁹, натомість у “Пересопницькому Євангелії” в цьому значенні вжиті лексеми *господиць*, *господарь*¹⁰. У “Ключі ...” Г. Смотрицького

⁹ Огієнко І. Українська літературна мова XVI ст. і український Крехівський Апостол 1560-х років. Літературно-лінгвістична монографія. – Варшава: Вид-во Варш. ун-ту, 1930. – Т. II, с. 84.

¹⁰ Пересопницьке Євангеліє 1556-1561. Дослідження. Транслітерований текст. Словопоказчик / Підгот. І. П. Чепіга за участю Л. А. Гнатенка – К., 2001. – С. 464.

аналізований номен використовується теж обмежено¹¹. Такий приклад є свідченням того, що, мабуть, навіть через декілька століть перекладач відчував неприродність слова в повсякденному спілкуванні. Можливо, така неприродність була виразною ще й тому, що лексема не мала загальномовного статусу, а вживалася лише в певних стилях і не була властива народній мові на всій території. Поширення на українських землях російської мови обмежило вжиток лексеми *пан*, насамперед, звузилося її функціонування на позначення форми звертання, яке ще зафіксовано в словнику Б. Грінченка [СГр III: 91], до того ж у роки радянської влади слово набуло негативних характеристик. У значеннях, потрактованих у СУМі, закладено часове обмеження у використанні лексеми, оскільки всі зареєстровані значення включають словосполучення 'в дореволюційній Україні...' [СУМ VI: 41]. Зі здобуттям незалежності України відбулася активізація лексеми. Так, нині номен активно використовується як ввічлива форма звертання до осіб чоловічої статі.

Із виділених запозичень кілька були нейтральними в протиставленні багатий/бідний: *мещанинь/мєщанинь/мєщанин*, *назвиско*, *пре(з)виско*, *шоть*. Деякі лексеми перебували в бінарній опозиції, зокрема, *шля(х)ти(ч)/шля(х)тиць*, *шляхта* співвідносилися з особами, які посідали високе соціальне становище в суспільстві, протилежну сторону номінували слова *по(с)политы(и)*, *по(с)по(л)ство/по(с)поли(т)ство*. Інші вербальні засоби були складовими аналізованої дихотомії: лексеми *хлопъ*, *веснякъ*, *люзный* характеризували низи, слова *по(ц)тивы(и)*, *шляхетный*, *статечно(ст)*, *ваиимость*, *высоцевелебный*, *здворны(и)*, *освещонный*, *яснеосвещонный*, *за(ц)ны(и)*, *панъ*, *панна/пани* використовувалися як шанобливі звертання до представників панівних верств населення й натомість ніколи не вживалися щодо простолюдина.

Таким чином, у текстах північноукраїнських пам'яток XVI – XVII ст. можна простежити мовну стратифікацію суспільства (насамперед, у використанні слів іншомовного походження), яка виявлялася через прагнення шляхти протиставити своє мовлення мовленню простолюдину. Водночас, на нашу думку, це було однією з причин появи великої кількості запозичень, насамперед полонізмів, сполонізованих фонетичних та граматичних форм у зазначений період¹². Про те, що велика кількість іншомовних (польських) елементів не була загальномовним надбанням, свідчить той факт, що внаслідок взаємодії двох систем – польської й української – не витворився змішаний тип мовлення, як то маємо

¹¹ Смотрицький Герасим. Ключ царства небесного / Підгот. до вид. В. М. Мойсієнко, В. В. Німчук. – Житомир, 2005. – 123 с.

¹² Дет. див. Лексика іншомовного походження в північноукраїнських пам'ятках XVI – XVII ст. / Автореф... канд. філол. наук: 10.02.01. – Київ, 2007. – 21 с.

на сьогодні в українській мові “суржик” або в білоруській “трасянку” (до уваги не беремо компактні поселення поляків пізнішого часу).

Список використаних джерел

АЖГУ – Акти Житомирського гродського уряду: 1590 рік, 1635 рік / Підгот. До вид. В. М. Мойсієнко. – Житомир, 2004. – 251 с.

АКЖГУ 1611 – Актова книга Житомирського гродського уряду 1611 року / Підгот. До вид.: А. М. Матвієнко, В. М. Мойсієнко. – Житомир, 2002. – 392 с.

АрхЮЗР – Архив Юго-Западной России, издаваемый Комиссией для разбора древних актов. – Ч. 1-8. – К., 1859-1914.

ВГ – Волинські грамоти XVI ст. / Упорядн. В. Задорожний, А. Матвієнко. – К.: Наукова думка, 1995. – С. 17-223.

ДМВН – Ділова мова Волині і Наддніпрянщини XVII ст.: Зб. Док. / Підгот. До вид. В. В. Німчук, В. Русанівський та ін. – К.: Наукова думка, 1981. – 316 с.

ККПС – Книга Київського підкоморського суду (1584-1644) – К.: Наукова думка, 1991. – 344 с.

ЛМ – Литовська метрика. Книга 561. Ревізії українських замків 1545 року / Підгот. В. Кравченко. – К., 2005.

СР – Селянський рух на Україні 1569-1647 рр. Збірник документів і матеріалів / Упорядники Г. В. Боряк та ін. – К.: Наукова думка, 1993. – 357 с.

ТУ – Торгівля на Україні, XIV – середина XVII століття: Волинь і Наддніпрянщина / АН УРСР. Археограф. комісія та ін.; упор. В. М. Кравченко, Н. М. Яковенко. – К.: Наукова думка, 1990. – 408 с.

Список використаних словників

Булика – Булыка А. М. Даўнія запазычанні беларускай мовы. – Мінск: Навука і тэхніка, 1972. – 384 с.

ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: / За ред. О. С. Мельничука: В 7-ми т. – К., 1982 – 2006. – Т. 1-5.

СГр – Словарь української мови Бориса Грінченка. – Т. 1-4. – К.: Видавництво “Довіра” – УНВЦ “Рідна мова”, 1997.

СЗПГ – Аркушин Г. Словник західнополіських говірок. У 2-х тт. – Луцьк: Редакційно-видавничий відділ “Вежа” Волинського державного університету ім. Лесі Українки, 2000.

Сл.УМ – Словник української мови XVI – I половини XVII ст. – Вип. 1-12. – Львів, 1994-2006.

ССІС – Сучасний словник іншомовних слів: Близько 20 тис. слів і словосполучень / Уклали: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К.: Видавництво “Довіра”, 2006. – 789 с.

ССУМ – Словник староукраїнської мови XIV – XV ст.: У двох т. – К.: Наукова думка, 1977-1978.

СУМ – Словник української мови: В 11-ти т. – К.: Наукова думка, 1970-1980. – Т. I-XI.

BES – Bańkowski A. Etymologiczny słownik języka polskiego. – Warszawa, 2000. – Т.1-2.

Br – Brückner A. Słownik etymologiczny języka polskiego. – Kraków, 1957. – 806 s.

BS – Basaj M., Siatkowski J. Bogemizmy w języku polskim. Słownik. – Warszawa, 2006. – 502 s.

ESB – Boryś Wiesław. Słownik etymologiczny języka polskiego. – Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2005. – 863 s.

SP – Słownik Polszczyzny XVI wieku. Red nacz. Mayenowa M. R. – Т. I – XXXII. – Wrocław – Warszawa – Kraków, 1966 – 2004.

Умовні скорочення назв мов і діалектів

двн. – давньовірхньонімецька

лат. – латинська

нім. – німецька

п. – польська

свн. – середньовірхньонімецька

слат. – середньолатинська

стп. – старопольська

ч. – чеська

Валентина Тытаренко

Языковая дифференциация общества в XVI – XVII вв.

(На материале североукраинских памятников)

*В статье обращено внимание на использование заимствованных слов в североукраинских текстах XVI – XVII ст. в зависимости от социальной дифференциации говорящих; проанализированы иноязычные лексемы, указывающие на социальное положение людей в обществе, их титулование. **Ключевые слова:** социальный диалект, заимствования, лексема, семантика, языковая интерференция.*

Valentine Titarenko

Language differentiation in XVI - XVII century.

(The material sights of northern)

The article is referred to the use of borrowed words depending on the speakers' social differentiation by analyzing the words of foreign language which to indicate social status of people in society, their titles.

Keywords: social dialect, borrowing, word, semantics, language interference.